

**BOSHLANG‘ICH TA’LIMDA KOMPETENSIYAVIY YONDASHUVNING
MOHIYATI VA AHAMIYATI**

Mamatqobulova Dildora Zavqiddin qizi

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti

Samarqand filiali 4-kurs talabasi

zavqiddinovnadildora8@gmail.com

Annatsiya: *Ushbu maqolada boshlang‘ich ta‘lim jarayonida kompetensiyaviy yondashuvning mazmuni, mohiyati va pedagogik ahamiyati asosida o‘quvchilarda shakllantiriladigan tayanch kompetensiyalar, ularning ta‘lim samaradorligini oshirishdagi o‘rni hamda zamonaviy ta‘lim jarayonidagi ahamiyati tahlil qilingan.*

Kalit so‘zlar: *Kompetensiya, o‘z-o‘zini anglash, kompetensiyaga asoslangan yondashuv, boshlang‘ich ta‘lim, shaxs rivoji, nutq va tayanch kompetensiya, bola shaxsi, ijtimoiy ta‘sir, ijtimoiy muhit, bilim, ko‘nikma va malaka.*

Аннотация: *В данной статье анализируются содержание, сущность и педагогическое значение компетентностного подхода в процессе начального образования, формирующиеся у учащихся базовые компетенции, их роль в повышении эффективности обучения и их важность в современном образовательном процессе.*

Ключевые слова: *Компетентность, самосознание, компетентностный подход, начальное образование, личностное развитие, речевые и базовые компетенции, личность ребенка, социальное влияние, социальная среда, знания, навыки и квалификации.*

Mazkur maqolada boshlang‘ich ta‘limni kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etishning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda kompetensiyaviy yondashuvning mazmuni, uning boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining bilim, ko‘nikma va malakalarini shakllantirishdagi o‘rni yoritiladi. Shuningdek, o‘quvchilarda tayanch va fanga oid kompetensiyalarni rivojlantirish, ularni mustaqil fikrlashga, muammoli vaziyatlarni hal etishga va hayotiy faoliyatga tayyorlash masalalari ko‘rib chiqiladi. Boshlang‘ich ta‘lim jarayonida kompetensiyaviy yondashuv asosida ta‘limni tashkil etish o‘quvchilarning shaxsiy rivoji, ta‘lim sifati va o‘quv motivatsiyasini oshirishga xizmat qilishi ilmiy jihatdan asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari kompetensiyaviy yondashuvni boshlang‘ich ta‘lim amaliyotiga samarali joriy etish bo‘yicha ilmiy-metodik tavsiyalar ishlab chiqishga imkon beradi. Bugungi kunda ta‘lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar boshlang‘ich ta‘lim mazmunini yangilash va uni zamonaviy talablar asosida tashkil etishni taqozo etmoqda. Jamiyat taraqqiyoti, fan va texnologiyalarning jadal rivojlanishi sharoitida o‘quvchilarga berilayotgan bilimlarning hayotiyligi va amaliy ahamiyatini oshirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Shu bois, ta‘lim jarayonini kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etish boshlang‘ich ta‘lim tizimining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida e‘tirof etilmoqda.

Kompetensiyaviy yondashuv ta‘lim oluvchilarda faqat nazariy bilimlarni emas, balki ularni real hayotiy vaziyatlarda qo‘llash ko‘nikmalarini shakllantirishga qaratilgan.

Boshlang‘ich ta‘lim bosqichida mazkur yondashuvni joriy etish o‘quvchilarning mustaqil fikrlash, muammoli vaziyatlarni hal etish, muloqotga kirishish va ijtimoiy faol bo‘lish kabi muhim kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining yosh va psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda kompetensiyaviy yondashuv asosida ta‘limni tashkil etish pedagoglardan zamonaviy metod va texnologiyalardan samarali foydalanishni talab etadi. Bu jarayonda o‘quv faoliyatini loyihalash, baholash mezonlarini kompetensiyalarga yo‘naltirish va ta‘lim jarayonida interaktiv metodlarni qo‘llash alohida ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda boshlang‘ich ta‘limni kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etish ta‘lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biri sifatida e‘tirof etilmoqda. Ilmiy manbalarda kompetensiyaviy yondashuv o‘quvchilarda bilim, ko‘nikma va malakalarni integratsiyalashgan holda shakllantirish, ularni real hayotiy vaziyatlarda qo‘llay olish qobiliyatini rivojlantirishga yo‘naltirilgan pedagogik paradigma sifatida talqin etiladi [1]. Xorijiy olimlar, jumladan J. Raven, D. Rychen va L. Salganik tadqiqotlarida kompetensiya tushunchasi shaxsning samarali faoliyat yuritishi uchun zarur bo‘lgan bilim, ko‘nikma, malaka va shaxsiy sifatlar majmui sifatida izohlanadi. Ularning fikricha, kompetensiyaviy yondashuv ta‘lim jarayonida natijaga yo‘naltirilganlikni ta‘minlaydi va o‘quvchilarning funksional savodxonligini oshirishga xizmat qiladi [2].

Boshlang‘ich ta‘limda kompetensiyaviy yondashuvni joriy etish masalalari Yevropa va MDH mamlakatlari pedagogik adabiyotlarida keng yoritilgan. Tadqiqotchilar ta‘lim mazmunini kompetensiyalar asosida qayta ko‘rib chiqish, o‘quv jarayonida interaktiv metodlardan foydalanish hamda baholash tizimini yangilash zarurligini ta‘kidlaydilar. Ayniqsa, tayanch kompetensiyalarni boshlang‘ich bosqichdanoq shakllantirish keyingi ta‘lim bosqichlari uchun mustahkam asos yaratishi qayd etiladi [3]. O‘zbekistonlik olimlar N.A. Muslimov, Sh.Q. Sharipov, R.J. Ishmuhamedov va boshqalar o‘z ilmiy ishlarida kompetensiyaviy yondashuvni milliy ta‘lim tizimi sharoitida joriy etishning pedagogik va metodik jihatlarini tahlil qilganlar. Ular boshlang‘ich ta‘lim jarayonida o‘quvchilarda tayanch va fanga oid kompetensiyalarni shakllantirish ta‘lim samaradorligini oshirishga xizmat qilishini ilmiy jihatdan asoslab berganlar [4].

Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi ta‘lim sohasiga oid normativ-huquqiy hujjatlarida, xususan, ”Ta‘lim to‘g‘risida”gi Qonun va davlat ta‘lim standartlarida kompetensiyaviy yondashuv ta‘lim jarayonini tashkil etishning ustuvor tamoyili sifatida belgilangan. Ushbu hujjatlar boshlang‘ich ta‘lim mazmunini kompetensiyalar asosida takomillashtirish uchun muhim huquqiy asos bo‘lib xizmat qiladi [5].

Tahlil qilingan adabiyotlar shuni ko‘rsatadiki, kompetensiyaviy yondashuv boshlang‘ich ta‘limda o‘quvchilarning bilish faolligini oshirish, mustaqil fikrlashini rivojlantirish va o‘quv motivatsiyasini kuchaytirishda muhim ahamiyatga ega. Biroq, mavjud tadqiqotlarda kompetensiyaviy yondashuvni amaliyotga joriy etishning metodik mexanizmlarini yanada takomillashtirish hamda kompetensiyalarni baholash mezonlarini aniqlashtirish masalalari dolzarbligicha qolmoqda [6].

Boshlang‘ich ta‘limda kompetensiyaviy yondashuv — o‘quvchilarga faqat nazariy bilim berish emas, balki ularni olgan bilimlarini hayotiy vaziyatlarda amaliy qo‘llashga

(ko‘nikma va malakaga) o‘rgatishdir. Uning asosiy mohiyati o‘quvchini mustaqil fikrlaydigan, muammolarni yechadigan va ijodkor shaxs sifatida shakllantirish bo‘lib, bu ta‘lim sifatini oshiradi.

Kompetensiyaviy yondashuvning asosiy mohiyati:

- Bilimdan — amaliyotga: An‘anaviy ”nima?” savolidan, ”qanday va nima uchun?” savoliga o‘tish. O‘quvchi qoidani yodlamaydi, balki uni qo‘llashni o‘rganadi.

- Shaxsga yo‘naltirilganlik: Har bir o‘quvchining qobiliyati va qiziqishidan kelib chiqib, individual kompetensiyalarini (o‘qish, muloqot, axborot bilan ishlash) rivojlantirish.

- Hayotiy ko‘nikmalar: O‘quvchilarda o‘z-o‘zini rivojlantirish, kreativlik va tanqidiy fikrlash kabi zamonaviy ko‘nikmalarni shakllantirish.

Ahamiyati va samarasi:

- Hayotga tayyorlik: O‘quvchilar maktabda olingan bilimlarini kundalik turmushda, muammoli vaziyatlarda mustaqil qo‘llash ko‘nikmasiga ega bo‘ladilar.

- Motivatsiyaning ortishi: Amaliy topshiriqlar va loyihalar orqali o‘quvchining o‘qishga bo‘lgan qiziqishi ortadi.

- Sifatli ta‘lim: Ta‘lim jarayoni shunchaki axborot berishdan, shaxsni rivojlantirishga yo‘naltirilgan jarayonga aylanadi.

Qisqacha aytganda, kompetensiyaviy yondashuv — boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini kelajak hayotga moslashuvchan, bilimdon va ijodkor shaxs sifatida tayyorlashning asosiy vositasidir.

Tayanch kompetensiya — bu shaxsning kundalik hayoti, ijtimoiy munosabatlari va kelajakdagi kasbiy faoliyatida muvaffaqiyat qozonishi uchun zarur bo‘lgan universal bilim, ko‘nikma va malakalar majmuidir. Ular faqat bitta fan bilan cheklanib qolmay, barcha sohalarda qo‘llanilishi mumkin bo‘lgan umumiy qobiliyatlar hisoblanadi.

Nutqiy kompetensiya — bu insonning ma‘lum bir tildan muloqot jarayonida ongli va samarali foydalana olish qobiliyatidir. Oddiyroq aytganda, bu nafaqat til qoidalarini bilish, balki o‘z fikrini tushunarli bayon qilish va boshqalarni to‘g‘ri tushunish mahoratidir.

Nutqiy kompetensiya quyidagi to‘rtta asosiy ko‘nikmani o‘z ichiga oladi:

Tinglab tushunish: Nutqni eshitish orqali idrok etish va mazmunini anglash.

So‘zlash: Fikrni og‘zaki shaklda, vaziyatga mos ravishda bayon eta olish.

O‘qish: Yozma matnlarni o‘qish va ulardagi axborotni tahlil qilish.

Yozish: Fikr va ma‘lumotlarni yozma shaklda imlo va uslubiy qoidalarga amal qilgan holda yetkazish.

Xulosa qilib aytganda, boshlang‘ich ta‘limni kompetensiyaviy yondashuvsiz tasavvur qilib bo‘lmaydi. Zamonaviy ta‘lim asosida tashkil etishning ustuvor talablaridan biri bo‘lib, u o‘quvchilarning shaxsiy rivojlanishi, ularning fikrlash doirasini shakllantirish, ijtimoiylashuvi va keyingi ta‘lim bosqichlariga tayyorlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqot natijalari kompetensiyaviy yondashuvni boshlang‘ich ta‘lim amaliyotiga tizimli va samarali joriy etish bo‘yicha ilmiy-metodik tavsiyalar ishlab chiqish uchun nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi.

1. Erkin o‘gli, Ne‘matov Oybek. "Inson ma‘naviy qarashlarini shakllantirishda axborot texnologiyalarining o‘rni." Tanqidiy nazar, tahliliy tafakkur va innovatsion g‘oyalar 1.5 (2025): 395-401.
2. Erkin o‘g‘li, Ne‘matov Oybek. "Pedagogik dasturiy vositalar." Modern educational system and innovative teaching solutions 1.3 (2024): 147-150.
3. Oybek o‘g‘li, Ne‘matov. "VISME DASTURINING AFZALLIKLARI." STUDYING THE PROGRESS OF SCIENCE AND ITS SHORTCOMINGS 1.2 (2024): 230-234.
4. Ne‘matov, Oybek. "TA‘LIMDA MUAMMOLI TA‘LIM TEXNOLOGIYALARI." Science Shine International scientific journal"-2023 (2023).
5. Ne‘matov, Oybek Erkin O‘G. "VEB DASTURLASHDA YII2 FREYMVORK." Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences 2.1 (2022): 1151-1158.
6. Ne‘matov, O. «AXBOROT PSIXOLOGIK XAVF TALABA SHAXSI RIVOJLANISHIGA TA‘SIR ETUVCHI OMIL SIFATIDA». Interpretation and Researches, т. 2, вып. 1(23), февраль 2024 г.,
7. Ne‘matov, Oybek, and Mohinur Umirova. "The importance of information and communication technologies in organizing the primary education process." Journal of science-innovative research in Uzbekistan 4.4 (2024): 77-81. ISSN: 2181-4481